

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1918 kl. 8 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 277 till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, 2, 3 och 4, § 18 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 dels en i ämnet väckt motion.

Närvarande: herrar Mannheimer*, Larsson i Västerås, Clason, Bellinder, Hellberg*, K. J. Ekman, von Mentzer, greve Alexander Hamilton, von Zweigbergk*, Boberg*, Oscar Olsson*, Janson i Kungsör*, Hallén, Räf, Jansson i Edsbäcken, Sterne, Hildebrand*, von Sneidern, Magnusson i Kalmar* och Olsson i Broberg.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till konstitutionsutskottets handläggning har från båda kamrarna hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 277, däri Kungl. Maj:t under åberopande av det vid propositionen fogade utdrag av i statsrådet fört protokoll över civilärenden den 12 april 1918 föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, 2, 3 och 4, § 18 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 2 mom. 1, 2, 3 och 4, § 18 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

1. För val av landstingsmän indelas länet i valkretsar, särskilt för landsbygden och särskilt för städerna.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 5 saml. 21 häft. (Nr 23.)

För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje fullt tal av 4,000.

2. Domsaga med en folkmängd av 24,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst tre, högst sex landstingsmän; att området för varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tingslag eller härad, verkställs, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000, då synnerliga skäl därtill äro.

Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets.

Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 24,000, utgör en valkrets; dock att, där folkmängden överstiger 20,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, domsagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolande vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.

Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.

3. Stad, vars folkmängd utgör minst 8,000, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än 8,000 skall förenas med annan eller andra sådana städer till en valkrets med minst 8,000, högst 16,000 invånare. Kan förening ej sålunda ske, eller skulle den medföra synnerlig olägenhet, må stad eller städer bilda en valkrets, ändå att folkmängden däri ej uppgår till 8,000.

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i övrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än tre eller högre än sex.

§ 18.

Landstingets lagtima möte kan fortfara sex helgfria dagar. Skulle likväl de i stadgad ordning till behandling upptagna ärenden vara av

den mängd och omfattning, att behandlingen av desamma icke hinner avslutas inom denna tid, må landstinget kunna förlänga tiden för sin sammanvaro med ytterligare högst fyra helgfria dagar.

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat:

a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 24,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 8,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot i landstinget taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;

d) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;

g) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;

h) förlängning av landstings lagtima möte utöver sex helgfria dagar; och

i) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

Denna lag skall, såvitt angår frågan om förlängning av landstings lagtima möte utöver sex helgfria dagar, gälla från och med den 1 september 1918. Bestämmelserna i lagen i övrigt träda i kraft den 1 januari 1922; skolande indelning i valkretsar och fastställande av antalet landstingsmän för de särskilda valkretsarna år 1921 ske med tillämpning av dessa bestämmelser.

Till utskottet, har jämväl hänvisats den av herrar Ericson i Funäsdalen och Johansson i Sollefteå inom andra kammaren väckta motionen nr 392, däri motionärerna hemställt, att riksdagen måtte göra den ändringen i Kungl. Maj:ts proposition nr 277, att valkretsarnas storlek såväl för stad som landsbygd sättes så, att minst 5 och högst 8 landstingsmän väljas samt att undantag härifrån, innebärande möjlighet att åstadkomma valkretsar med antingen mindre eller större antal landstingsmän, medges endast i det fall att inom ett landstingsområde de befintliga städernas samlade invånareantal ej tillåter en representation av 5 landstingsmän eller, med avseende på valkretsar på landsbygden, befolkningssiffran inom en domsaga lägger hinder i vägen för tillämpande av dessa föreslagna bestämmelser.

Vidkommande de skäl motionärerna anfört till stöd för sin hemställda hänvisas till motionen.

De i Kungl. Maj:ts proposition framlagda förslagen avse *dels* införande av likställighet mellan städer och landsbygd i avseende å grunderna för bestämmande av antalet representanter i landsting, *dels ock* utsträckning av tiden för lagtima landstings sammanvaro.

I. Likställighet mellan städer och landsbygd i avseende å grunderna för bestämmande av antalet representanter i landsting.

Historik. Den av föredragande departementschefen angående frågans förhistoria givna framställningen är i sammandrag av följande innehåll:

*Tillkomsten
av gällande
bestämmelser.*

Enligt landstingsförordningens ursprungliga bestämmelser valdes en landstingsman för varje stad med 2,500 invånare eller därunder samt ytterligare en för varje fullt tal av 2,500, medan motsvarande siffra för varje härad eller tingsslag på landsbygden utgjorde 5,000. Av kommunallagskommitténs 1859 avgivna betänkande liksom av 1859—1860 års riksdags allmänna besvärs- och ekonomiutskotts över betänkandet avgivna yttrande framgår, att denna städernas starka representation motiverades därmed att den skulle utgöra en av städernas numeriska undervikt betingad säkerhet mot varje obehörig övertikt inom landstinget å landsbygdens sida.

I samband med den förändrade valkretsindelning, som blev en följd av införandet av proportionella val, bestämdes, att varje landstingsvalkrets skulle välja en representant oberoende av dess invånarantal

samt ytterligare en på landet för varje fullt tal av 5,000 och i stad för varje fullt tal av 3,000. Denna förändring motiverades i den Kungl. propositionen, vari den föreslagits, därmed att den förhållandevis större folkökningen i städerna med den förut gällande proportionen mellan representationsrätten i stad och på landsbygd givit städerna en gynnsammare ställning än man från början beräknat, varjämte framhölls, att den nya valkretsindelningen skulle medföra en ytterligare förskjutning till städernas förmån av proportionen mellan städernas och landsbygdens ursprungliga representation i landstingen.

Vid 1914 års senare riksdag väcktes av herr Johansson i Brånalt m. fl. en motion, senare upprepad vid 1915 års riksdag, med förslag, att det invånarantal, som skulle utgöra grunden för val av varje landstingsman, bestämdes till ett fullt tal av 4,000 i såväl stads- som lantvalkretsar. Till stöd för sitt yrkande anförde motionären i huvudsak, att skäl numera syntes saknas för bibehållande av den stadgade olikheten mellan stad och landsbygd, vilken ej vore överensstämmande med rättvisa och billighet. I detta samband erinrade motionären om det inflytande, valen av landstingsmän ägde på valen till första kammaren och att den liknande företrädesrätt, städerna ursprungligen haft vid valen till andra kammaren bortfallit vid införande av den allmänna rösträtten vid dessa val.

*Riksdagarne
1914 B
och 1915.*

Såväl 1914 som 1915 års konstitutionsutskott avstyrkte motionerna huvudsakligen på den grund, att den avsedda åtgärden icke ansågs kunna vidtagas utan en ingående undersökning av de olika omständigheter, som föranlett den olika representationsrätten och som ännu måste tagas i betraktande. Emellertid framhölls, att utvecklingen sedan 1862 gått i sådan riktning, att de skäl som föranlett denna olika representationsrätt icke längre hade samma giltighet som förut, och anfördes till stöd här för att några motsättningar mellan städer och landsbygd knappast förekommo inom landstinget. Till utjämning hade bidragit, att å landsbygden en stor mängd samhällen av utpräglad stadstyp uppstått, vilka dock i administrativt hänseende fortfarande hörde till landsbygden, varjämte den starka folkökningen i städerna och den under de senaste decennierna livliga stadsbildningen verkat i samma riktning. Den genom dessa förhållanden åstadkomna förskjutningen av folkmängdsförhållandena till minskning av landsbygdens övervikt hade fortgått icke minst efter 1907, då den nuvarande proportionen mellan städernas och landsbygdens representationsrätt fastställts. Landsbygdens numeriska övervikt hade dock ännu 1915 varit så stark, att stadsrepresentanternas antal då

endast i tre landstingsområden uppgått till eller överstigit en tredjedel av landstingsmännens antal. Båda årens konstitutionsutskott anförde, att önskingar om en omreglering av föreslagen art icke påvisats.

*Riksdagarna
1916 och 1917.*

Vid 1916 års riksdag väckte herr Olausson i andra kammaren en motion, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning om sådan ändring i landstingsförordningen, att stad och land erhöle lika representationsrätt vid val av landstingsmän samt framläggande av proposition i ämnet till nästa års riksdag. Motionären framhöll, att med den införda lika representationsrätten mellan land och stad vid val till andra kammaren det sista skälet bortfallit för den olika representationsrätten vid val av första kammarens väljareförsamling, att de proportionella valen satte städerna i tillfälle att välja representanter i förhållande till sin numerär samt att inom landstingen numera icke funnes olika intressen mellan stad och landsbygd.

Konstitutionsutskottet yttrade (utlåtandet n:r 20): »Det synes utskottet tydligt, att det principiella erkännande, som redan 1914 års konstitutionsutskott gav själva grundtanken om en utjämning mellan städernas och landsbygdens representationsrätt i landstingen, icke blott bibehåller sitt fulla berättigande, utan också numera måste givas med ökad styrka. Den hittills rådande olikheten mellan städer och landsbygd i detta avseende ter sig alltmera såsom ett privilegium för de förra, för vilket ej längre finnas tillräckliga skäl, och kravet på en förändring börjar, sedan uppmärksamheten blivit fäst på frågan, allt starkare framträda. Utskottet kan i detta avseende bl. a. hänvisa till de önskemål i denna riktning, som framkommit även i motiveringen till de av herr Kvarnzelius m. fl. och herr Edén m. fl. väckta motionerna angående förändringar i den kommunala rösträtten».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt sådan förändring i förordningen om landsting kunde vidtagas, att den olikhet, som förefunnes mellan landsbygd och städer i avseende å valkrets- och representationsbestämmelser för val av landstingsmän, utjämnades, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Mot sistberörda utlåtande anmäldes reservationer av herrar Belinder m. fl., vilka anförde, att, även om förhållandena numera i viss mån ändrats, behovet av en motvikt mot städernas numeriska undervikt dock fortfarande måste anses såsom ett i avsevärd grad bärande skäl för städernas starkare representationsrätt. »Dessutom», fortforo reservan-

terna, »har en utjämning på området vidtagits genom 1909 års kommunala rösträttsreform. Frågan har därjämte en ganska vittgående politisk betydelse genom dess inverkan på första kammarens sammansättning. Några allmänna önskingar i den av motionen angivna riktningen hava icke, så vitt till vår kännedom kommit, framställts. Frågan får därför betraktas som ett led i det allmänna kravet på förändring från grunden av hela vår kommunala författning, som på senare tider från vissa håll framförts. Det framhålles också i några av de motioner med angivet syfte, som vid innevarande års riksdag blivit framförda, att jämväl hithörande fråga bör tagas i beaktande.»

Jämväl herr Räf anmälde reservation under anförande, att han, med hänsyn till den politiska karaktären av ifrågavarande val, ansåge, att någon förändring av förordningen om landsting ej borde förekomma annat än i sammanhang med en motsvarande förändring av den kommunala rösträtten i syfte att motväga det politiska inflytande, som enbart en förändring av landstingsförordningen kunde medföra.

Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren, men avslogs av den första.

Vid 1917 års riksdag väckte herr Johansson i Brånalt ånyo motion i ämnet (andra kammaren nr 129), därvid motionären anslöt sig till det av herr Olausson nästföregående år framställda yrkandet.

Herr Johanssons motion röntes såväl i utskott som kammare samma behandling som herr Olaussons förberörda motion.

I det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet anför föredragande departementschefen ytterligare:

**Departements-
chefen.**

»Då de två första motionerna i förevarande ämne icke förmådde tillvinna sig konstitutionsutskottets förord, torde detta, såsom även av 1916 års utskott framhölls, icke hava berott på något principiellt ogillande av önskemålet om likställighet i angivna hänseende mellan stad och land, utan fastmer på den form, vari detta önskemål i nämnda motioner framkom. Redan vid behandlingen i andra kammaren av 1914 års motion uttalades sålunda från olika håll den uppfattningen, att frågan förtjänade att upptagas till övervägande och att tiden syntes vara inne att taga ett steg i riktning mot utjämning av proportionen mellan stads- och landsbygdsrepresentanterna i landstingen. Samma synpunkt har, såsom även i 1916 års utskottsbetänkande erinrats, framkommit i motiveringen till vissa vid 1916 års riksdag väckta motioner om ändringar i den kommunala rösträtten. I dessa motioner framhölls särskilt, att vid utredning av frågan om avskaffande av

rösträttens hela nuvarande gradering även spörsmålet om en utjämning av städernas och landsbygdens representation i landstingen syntes komma i ett nytt läge och böra upptagas till allvarligt övervägande. Vidare har, såsom nämnts, andra kammaren såväl år 1916 som år 1917 — båda gångerna utan votering — biträtt konstitutionsutskottets förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ämnet.

På grund av vad sålunda i saken förekommit har jag ansett mig äga fullgiltiga skäl att nu upptaga frågan till ingående övervägande. Jag har därvid jämväl för egen del kommit till den uppfattning, att tiden nu är inne att vidtaga åtgärder för avskaffande av den påtalade olikheten i städernas och landsbygdens representation. Jag stöder mig härvid i första hand på de skäl till förmån för en ändring, vilka framlagts i de olika utskottsbetänkandena i frågan och särskilt i 1916 års betänkande. Särskilt beaktansvärt synes mig i detta hänseende vad som anförts om såväl det successiva bortfallandet av de motsättningar, som vid författningens tillkomst kunde, såsom ett arv från ständsrepresentationens tid, göra sig gällande mellan land och stad, som även den efter hand fortgående utjämningen av den förut skarpa åtskillnaden mellan landsbygdens och städernas struktur. I den mån dessa utjämningstendenser få verka, bortfaller tydligen själva grunden för den angivna olikheten. Utjämningen i politiskt inflytande mellan land och stad har blivit genomförd vid andra kammarvalen. Att låta olikheten alltjämt kvarstå vid valen av urväljarna till första kammaren kan då ej längre i och för sig anses såsom önskvärt.

Några verkligt bärande principiella invändningar mot förslaget hava, såvitt jag kunnat finna, ej heller framkommit. Den onekligen betydande underlägsenhet, vari städerna, oaktat sin relativt större representation, till en början befunno sig gentemot landsbygden, har numera undergått en avsevärd förskjutning till städernas favör, oaktat städernas representationsrätt, såsom nämnts, nyligen något minskats. Detta förhållande framgår med tydlighet av en tablå, som jag låtit upprätta och vilken torde som bilaga 1 få vidfogas protokollet. Den förskjutning, som sålunda ägt rum, torde utan tvivel komma att ytterligare fortgå. Det förhållandet, att städernas folkmängd genom inflyttningar från landsbygden och inkorporeringar avsevärt ökas, medan landsbygdens i stort sett står stilla, medför — såsom vid ärendets behandling i första kammaren år 1917 framhölls — den verkan, att tid efter annan en ny stadsrepresentant tager säte i landstingen, under det att ökning av representanterna från landsbygdens sida sällan förekommer. Av förenämnda tablå framgår, att utvecklingen redan nu gått därhän, att den

proportion mellan landsbygds- och stadsrepresentanter, som erhöles genom landstingsförordningens ursprungliga bestämmelser, nu skulle komma att i stort sett uppehållas, även om städernas representantantal beräknades efter samma grund som den för landsbygden gällande. Den ökning i antalet landstingsmän, som städerna vinna genom sin antydda bättre ställning, är sålunda en förmån, som beredes dem *utöver* vad kommunallagskommittén å sin tid räknade med. Några skäl för att i detta hänseende gå längre än nämnda kommitté avsåg hava emellertid, såvitt jag kunnat finna, alldeles icke anförts. De invändningar, som grundats på ett fortfarande behov av en förmånligare ställning för städerna, synas mig därför icke förtjäna beaktande.

Enahanda är förhållandet med de invändningar, som baserats på frågans sammanhang med övriga spörsmål om ändring i de kommunala rösträttsbestämmelserna, därest nämligen dessa spörsmål finna sin lösning i den riktning, varom Kungl. Maj:t under de närmaste dagarna torde komma att framlägga förslag. Under denna förutsättning bliver nämligen berörda sammanhang närmast ett skäl *för* att även förevarande fråga nu upptages till prövning.

Det har även, såsom förut nämnts, anmärkts, att några allmänna önskningsar om en förändring härvidlag icke skulle förefinnas å landsbygden. Att dylika önskningsar finnas, synes mig dock framgå av de upprepade motionerna i ämnet. Att några livligare opinionsyttringar i sådan riktning ej förekommit, lærer väl sammanhänga med det av 1915 års utskott klarlagda förhållandet, att landsbygdens representanter dittills i samtliga landsting befunnit sig i en betydande majoritet. Vad åter sistberörda förhållande angår, kan det visserligen, såsom nämnda utskott anført, synas tyda på, att något särskilt behov av omreglering icke för närvarande föreligger, men detsamma synes dock icke i och för sig kunna anses såsom något skäl för att bibehålla en å olikhet i representationsrätt grundad anordning, för vilken inga objektivt bärande skäl föreligga.

Det har slutligen, under ärendets tidigare behandling anmärkts, att frågan i då föreliggande skick icke varit föremål för nöjaktig utredning. De brister, som härutinnan förefunnits, har jag sökt avhjälpa. Då emellertid behovet av utredning mindre synes mig hava gjort sig gällande beträffande frågans principiella sida än rörande vissa därmed förknippade detaljspörsmål, torde de resultat, som utredningen ämnat, lämpligen bära i sammanhang med dessa spörsmål i det följande beröras.

Utgår man alltså från, att ett och samma folkmängdstal bör vara bestämmande för städers och landsbygds representation i landstingen, framstår till besvarande spørsmålet, huruvida något skäl vidare förefinnes för att bibehålla den nu gällande åtskillnaden mellan land och stad i avseende å valkretsindelningen. Då emellertid denna åtskillnad vunnit hävd och då dess avskaffande måhända skulle synas städerna ägnat att medföra en ytterligare förskjutning till deras nackdel, har jag ej ansett mig äga tillräckliga skäl att föreslå någon ändring i detta hänseende, utan förutsätter bibehållande av den gällande bestämmelsen, att varje län indelas i valkretsar, särskilt för landsbygden och särskilt för städerna.

I fråga åter om sättet för valkretsarnas bestämmande torde gällande föreskrifter påkalla ändring. Dess innebörd beror emellertid av vilket folkmängdstal, som tages till utgångspunkt för representantantalets bestämmande.

I sistnämnda hänseende har, såsom nämnts, i de första två motionerna i ämnet föreslagits ett tal av 4,000 såsom utgörande en medelväg mellan de nu bestämda talen 3,000 och 5,000. I fråga om det sålunda föreslagna talet har 1915 års utskott anmärkt, att detsamma skulle medföra en ungefärlig ökning av antalet landstingsmän i hela riket med 130. Jag har i detta avseende låtit utföra en ytterligare beräkning, vilken som bilaga 2 torde få vidfogas protokollet. Denna har lämnat till resultat, att talet 4,000 skulle medföra en ökning av antalet landsbygdsrepresentanter med 196 och en minskning av stadsrepresentanterna med 71. Ökningen av antalet landstingsmän i hela riket skulle sålunda utgöra 125. Otvivelaktigt visa dessa beräkningar, att en ändring, sådan som föreslagits, skulle, såsom utskottet även anfört, medföra en väsentlig rubbning i landstingens sammansättning. Talet 5,000 skulle emellertid i detta hänseende medföra en liknande verkan i motsatt riktning. Dess antagande som gemensam norm skulle nämligen, såsom likaledes framgår av nyssnämnda tabell, föranleda en minskning av antalet landstingsmän i hela riket med 112. Då denna minskning komme att nästan uteslutande drabba städerna, är det att antaga, att detta alternativ skulle för dem förefalla betydligt mindre tilltalande. Detsamma synes därför ej böra väljas, ehuru därmed vore förenad den fördel, att valkretsindelningen å landsbygden skulle kunna lämnas orubbad. Motsvarande fördel skulle för städernas del vara förenad med väljande av talet 3,000. Den ökning i antalet landsbygdsrepresentanter, som härav bleve en följd, — ej mindre än 540 — bleve emellertid så betydande, att densamma icke synes lämplig. Från det bestående synpunkt vore måhända mest önskvärt, att ett tal valdes, som i stort

sett bibehölle landstingsmännens antal vid det nuvarande och således låte minskningen i städernas representation motsvaras av en lika stor ökning i landsbygdens. Ett sådant tal skulle uppenbarligen komma att ligga mellan 4,000 och 5,000. En olägenhet därmed vore dock, att det samma såsom icke varande jämnt tusental mindre väl lämpar sig att läggas till grund för valkretsindelningen. Därjämte kan även mot detta invändas, att den därigenom uppkommande minskningen av antalet landstingsmän från städerna givetvis blir större än om siffran 4,000 väljes.

Jag har efter överbägande av dessa förhållanden stannat vid att såsom lämplig grund föreslå talet 4,000. Härav föranledd ändring bör alltså ske i § 2 mom. 1 av landstingsförordningen.

Jag återgår härefter till frågan om den föreslagna förändringens inverkan å valkretsindelningen. I detta hänseende synes lämpligast, att de tal, som nu i § 2 mom. 2 och 3 av förordningen angivas för land respektive stad och vilka utgöra jämna multiplar av de nu gällande grundsiffrorna 5,000 respektive 3,000, ändras till att utgöra motsvarande multiplar av 4,000. Jag förbiser härvid icke, att andra möjligheter finnas. Med hänsyn därtill att nu gällande bestämmelser om det antal landstingsmän, som varje valkrets skall utse, torde böra bibehållas orubbade, har jag emellertid ansett det av mig nyss angivna förfaringssättet vara att föredraga.

Under behandlingen i första kammaren av 1917 års motion liksom även i vissa av de avgivna reservationerna mot utskottsutlåtandena i ämnet anmärktes bland annat, att den ifrågasatta ändringen kunde medföra verkningar av politisk betydelse genom dess inverkan å första kammarens sammansättning. Närmast torde härmed hava avsetts den verkan i berörda hänseende, som skulle följa av den relativa minskningen av stadsrepresentanternas antal. Därjämte kan emellertid tänkas, att den ändring i vissa valkretsars struktur, som ändringen medför, kan draga med sig någon förskjutning i partiställningen. Att i detalj söka beräkna, vilka verkningar i nu angivna båda hänseenden kunna uppstå, skulle kräva en alltför omfattande utredning, som dessutom alltid i viss mån skulle nödgas bygga på obekanta faktorer, då ju frågan om valkretsarnas bestämmande i sina enskildheter ligger i händerna på vederbörande landsting själva. Jag har därför ansett mig sakna skäl att föranstalta om en dylik utredning. I alla händelser torde man kunna utgå från, att dessa politiska biverkningar skola bliva av jämförelsevis ringa betydelse.

De ändringar, som sålunda föreslås i § 2 mom. 1—3, föranleda jämförelser i avfattningen av § 2 mom. 4 och § 40 mom. 1 av förordningen.

De nu ifrågavarande ändringarnas ikraftträdande synes böra ske samtidigt med ikraftträdandet av det förut i dag framlagda förslaget om avskaffande av valkretsarnas nuvarande fördelning i grupper. Ändringarna torde sålunda böra lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1922, dock att desamma redan år 1921 skola tillämpas vid fastställandet av indelningen i valkretsar för 1922 års val samt av det antal landstingsmän, som vid detta val skall för varje valkrets utses. Därjämte torde böra gälla, att tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som härefter, men före den 1 januari 1922 utses, skall utgå den 31 augusti 1922. Då emellertid stadgande i sistnämnda avseende införts i de övergångsbestämmelser, som fogats till förenämnda förslag om avskaffande av valkretsarnas nuvarande fördelning i grupper, torde stadgandet ifråga ej böra upptagas jämväl i nu förevarande sammanhang.»

**Utskottets
yttrande.**

I likhet med Kungl. Maj:t anser utskottet, att inga tillräckliga skäl kunna anföras för bibehållande av den hittills rådande olikheten mellan landsbygd och städer i avseende å representationsrätt i landstinget. Den förskjutning i befolkningsförhållandena, vilken medfört, att de i landsting deltagande städernas folkmängd, från att 1855 hava utgjort 8,58 % av landsbygdens, nu (1916) utgör 19,64 % av densamma, och vilken alljämt kan väntas fortgå i samma riktning, gör, att det skäl, som vid landstingens bildande motiverade olikheten i representation, icke längre kan tillerkännas någon betydelse. Över huvud taget måste det, i den mån motsättningen mellan stad och landsbygd utjämnas, te sig opåkallat att ur synpunkten av städernas och landsbygdens olika intressen avväga deras representation. Därmed bortfaller varje anledning att utmäta denna efter annan grund än den rent numeriska, som efter 1907 års rösträttsreform är bestämmande för andra kammarens sammansättning. Därav följer dock icke nödvändigtvis, att skillnaden mellan stad och land i avseende å valkretsindelningen bör bortfalla. I likhet med Kungl. Maj:t anser också utskottet, att städer och landsbygd alljämt böra utgöra skilda valkretsar.

Den utredning angående sättet för reformens genomförande, som 1916 och 1917 föreslogs av konstitutionsutskottet och som andra kammaren vid samma riksdagar för sin del beslöt att hos Kungl. Maj:t begära, föreligger i Kungl. Maj:ts nu förevarande proposition. Utskottet anser av denna utredning vara ådagalagt, att den ifrågasatta förändringen lämpligast kan åstadkommas därigenom att till grundval för representationsrätten lägges siffran 4,000 (i stället för, som nu, 3,000 i stad och

5,000 på landet). Mot Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser § 2 mom. 1 landstingsförordningen, har utskottet således intet att erinra.

En dylik förändring i representationsrätten föranleder emellertid vissa förändringar i nu gällande bestämmelser angående valkretsindelningen. Kungl. Maj:t har i detta hänseende utgått från ett bibehållande av nu gällande grundsatser beträffande antalet mandat i varje valkrets. På landet skulle således i varje valkrets komma att i regel utses lägst tre, högst sex representanter. I städerna skulle ett minimiantal (tre) fasthållas liksom ock ett maximalt (fem) för valkretsar bildade av flere städer, medan däremot med avseende å valkretsar bestående av en enda stad ingen annan begränsning skulle bestå än den, som betingas av att städer, då de nått en viss folkmängdssiffra, icke längre skola deltaga i landsting. Kungl. Maj:ts förslag innebär med andra ord på landet en minskning av valkretsarnas omfång (normalt 8,000—24,000 i stället för 10,000—30,000), i städerna däremot en utvidgning av dem (kombinerade kretsar 8,000—16,000 i stället för 6,000—12,000; ensamma städer minst 8,000 i stället för 6,000). De förutsättningar, under vilka valkretsar med mindre antal representanter än tre må bildas, föreslås i den kungliga propositionen bibehållna, allenast med de ändringar som påkallas av den ändrade kvoten. Herrar Ericson i Funäsdalen och Johansson i Sollefteå hava i sin motion anført, att nu återgivna förslag, om det vunne riksdagens bifall, komme att försvåra möjligheterna att erhålla en fullt proportionell representation i landstinget i förhållande till de avgivna rösterna. De föreslå fördenskull sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition, att valkretsarnas storlek såväl för stad som landsbygd sättes så, att minst 5 och högst 8 landstingsmän väljas samt att undantag härifrån, innebärande möjlighet att åstadkomma valkretsar med antingen mindre eller större antal landstingsmän, medgives endast i det fall att inom ett landstingsområde de befintliga städernas samlade invånareantal ej tillåter en representation av 5 landstingsmän eller, med avseende på valkretsar på landsbygden, befolkningssiffran inom en domsaga lägger hinder i vägen för tillämpande av dessa föreslagna bestämmelser.

Den nu gällande maximigränsen för *landstingsvalkretsarnas på landet* storlek torde hava bestämts med hänsyn tagen företrädesvis till olämpligheten av så vidsträckta valkretsar, att inom dem alltför stora svårigheter skulle uppstå för samverkan mellan valmännen inbördes samt mellan dessa och kandidaterna, eller att de lokala intressen, som vid landstingsmannavalen borde ha rätt att i viss mån göra sig gällande, bleve i allför hög grad tillbakasatta. Bestämmande för valet av maximigräns torde sålunda icke den avsikten hava varit, att inom varje krets högst

sex representanter borde utses; fastmera torde detta antal hava tillkommit som en konsekvens av den befolkningssiffra, som med hänsyn till den lämpliga utsträckningen av landstingsvalkretsen fastställdes. Ur de synpunkter, som 1907 kunna antagas ha varit avgörande för riksdagens beslut, synes sålunda ingen sådan minskning av valkretsarnas omfång, som i Kungl. Maj:ts proposition föreslagits, vara påkallad. De svårigheter av olika art, som kunna uppstå inom en relativt stor valkrets, ökas icke väsentligt genom ökande av det antal mandat, som kretsen har att besätta. Utskottet har i ett föregående utlåtande vid innevarande års riksdag (nr 11) uttalat, att om det visade sig att i vissa fall även vid landstingsval och övriga kommunala val kravet på större proportionell rättvisa kunde fyllas utan att de synpunkter, som 1912 års konstitutionsutskott på sin tid anförde mot en utökning av landstingsvalkretsarna, förbisåges, även åtgärder i sådan riktning borde tagas under övervägande vid den utredning, som utskottet föreslog riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära. Här föreligger enligt utskottets mening en sådan möjlighet att utan äventyrande av andra berättigade intressen tillgodose kravet på större proportionell rättvisa. Utskottet har fördenskill ansett sig böra föreslå en ändring i Kungl. Maj:ts proposition i nu ifrågavarande hänseende.

Det skulle enligt utskottets mening hava varit mest tilltalande att alltjämt fasthålla vid den befolkningssiffra, som nu gäller såsom maximigräns för valkretsarna på landet, icke minst emedan i sådant fall inga rubbningar i nu gällande indelning skulle påkallas. Detta låter sig emellertid av tekniska skäl ej göra (enär 30,000 icke utgör jämn multipel av 4,000). Utskottet har vid sådant förhållande ansett sig böra föreslå en mindre höjning av berörda maximigräns, nämligen från 30,000 till 32,000. Det skulle sålunda stadgas, att domsagor, vilkas befolkning uppginge till 32,000, skola delas i två valkretsar, vilket med andra ord innebär, att — i överensstämmelse med vad i motionen föreslagits — antalet representanter för valkrets å landsbygden skulle kunna uppgå till åtta.

Däremot har utskottet i likhet med Kungl. Maj:t icke funnit övertygande skäl förebragta för en höjning av minimigränsen för landsbygdsvalkretsarnas storlek. Möjligheten att i de fall, där ortsförhållandena göra det lämpligt, bilda så små valkretsar, att endast tre representanter där utses, synes nämligen böra kvarstå. Motionärernas förslag, som innebär, att minst fem representanter skola utses i varje krets, kan utskottet således ej tillstyrka.

Ej heller synes anledning nu föreligga att upptaga frågan om ändring i gällande lagstiftning angående de möjligheter till bildande av ännu

mindre valkretsar än sådana som utse tre representanter, vilka denna för vissa bestämda undantagsfall medgiver. Likaledes torde det böra alltjämt lämnas öppet för landstinget att i det fall, att en domsagas folkmängd överstiger det antal, som erfordras för rätt att besätta så många representanter som motsvarar två gånger det för valkretsarna fastställda minimiantalet representanter (nu: 25,000; enligt Kungl. Maj:ts förslag: 20,000), dela en sådan domsaga i två valkretsar.

Då Kungl. Maj:t i fråga om *städernas valkretsindelning* föreslagit bibehållande av det enligt nuvarande ordning för olika fall gällande representantantalet, har detta, såsom i det föregående erinrats, icke medfört minskning utan tvärtom en viss ökning av stadsvalkretsarnas storlek. Mot detta förslag har utskottet intet att erinra. Mot motionärernas längre gående förslag i denna punkt kan, i vad det avser fastställande av högre minimigräns och avskaffande av möjligheten att i vissa fall underskrida det i övrigt gällande minimiantalet, hänvisas till vad som i det föregående anförts beträffande landsbygdsvalkretsarna. Att, i enlighet med motionärernas förslag, införa bestämmelse därom, att antalet representanter för stadsvalkrets ej får överskrida visst antal (åtta), kan utskottet ej finna lämpligt. Endast för ett fåtal fall skulle denna gräns, som motsvarar befolkningssiffran 32,000, komma att bli av praktisk betydelse. Vid en folkmängd av 38,384 (enligt 1916 års siffror) skall nämligen en stad utträda ur landsting. Ingen invändning synes kunna göras mot att i dessa fall låta nio eller tio (eller — i mån av ökning i rikets folkmängd — än flere) landstingsmän utses inom samma valkrets.

Utskottet har således funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i fråga om § 2 mom. 2—4 och § 40 mom. a) landstingsförordningen, endast med den ändring att i stället för siffran »30,000» å vederbörliga ställen insättes siffran »32,000» och i stället för ordet »sex» ordet »åtta». Ikraftträdandet torde, på sätt i den kungl. propositionen föreslagits, böra äga rum vid den tidpunkt, då bestämmelserna om successiv förnyelse av landstingen upphöra att gälla. I överensstämmelse med sitt i utlåtandet nr 21 gjorda förslag, där denna tidpunkt framflyttats från den 1 januari till den 1 juli 1922, föreslår utskottet en ändring i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till övergångsbestämmelser.

II. Utsträckning av tiden för lagtima landstings sammanvaro.

Den ändring i § 18 landstingsförordningen, som Kungl. Maj:t föreslagit, går ut på att landstinget skulle erhålla rätt att, därest de i stadgad ordning till behandling upptagna ärenden äro av den mängd och

omfattning, att behandlingen av desamma icke hinner avslutas inom sex dagar, förlänga tiden för sin sammanvaro med ytterligare högst fyra helgfria dagar. För beslut om sådan förlängning skulle enligt § 40 landstingsförordningen i dess föreslagna lydelse fordras två tredjedelars majoritet.

Departements-
chefen.

Till stöd för denna hemställan har departementschefen, efter erinran om de omständigheter, som vid landstingsförordningens tillkomst föranledde bestämmandet av en relativt kort tid för landstingets sammanträden, anfört att under den tid, som sedan dess förflutit, de förhållanden, med vilka man hade anledning att räkna vid utmätandet av landstingens sammanträdestid, undergått betydande förändring.

»Redan den fortgående utveckling — fortsätter departementschefen — som det ekonomiska livet under så lång tidrymd undergått, hade varit tillräcklig att vålla en högst väsentlig ökning av landstingens arbetsuppgifter, även om desamma alltfört begränsats inom den ram, som vid författningens tillkomst för dem uppdrogs. Härtill kommer emellertid ytterligare, att genom författningar, som under tidernas lopp tillkommit, landstingens verksamhetskrets högst väsentligt utvidgats. I betraktande av de omständigheter, jag sålunda berört, må det synas föga överraskande, att, såsom den officiella statistiken utvisar, sammanlagda beloppet av de utav landstingsmedel bestridda utgifter ökats från 1,627,395 kronor år 1874 till 20,366,918 kronor år 1915.

Redan de siffror, jag sålunda anfört, torde visa, att de beräkningar om behovet av tid för landstingens sammanträden, som kunna hava gjorts av kommittén, numera icke gärna kunna hålla streck. Om ock ej några särskilda klagomål i detta hänseende framkommit, torde det dock vara allmänt känt, att landstingens sammanträden ofta måste präglas av en ganska stor brådska och att arbetet där måste i hög grad forceras. Detta gäller såväl om själva plenisammanträdena som även och ej minst om det vid sidan därav fortlöpande berednings- och sekreterararbetet.

Har således redan nu den ifrågavarande begränsningen av landstingens lagtima sammanträdestid vållat svårigheter, torde en väsentlig skärpning av dessa vara att befara, om vissa nu föreliggande lagförslag vinna godkännande. Erinras må i detta hänseende om det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda förslaget till ny fattigvårdslagstiftning, vilket pålägger landstingen nya uppgifter av betydande omfattning. Enahanda är förhållandet med de av vederbörande sakkunniga utarbetade förslag i fråga om ny organisation av vägväsendet å landsbygden, och en ytterligare ökning av landstingens arbetsbörda torde vara

att förvänta efter det frågan om sinnessjukvårdens ordnande vunnit sin lösning.»

Mot den jämkning i nu gällande tidsbegränsning, som departementschefen ur nu återgivna synpunkter funnit önskvärd, och den ökade tjänstgöringsplikt för landstingets ledamöter, som därav föranledes, kunna enligt hans uppfattning några betänkligheter av ekonomisk art icke möta, sedan genom riksdagens beslut 1912 och 1917 visst dagtraktamente tillerkänts samtliga landstingsmän.

Utskottet är med departementschefen ense därom, att nu gällande bestämmelser om landstingens sammanträdestid icke längre kunna anses fullt tillfredsställande. Enligt vad utskottet inhämtat, finnes det landsting, som till fullo utnyttja den såsom normal medgivna sammanträdestiden, eller sex dagar. Anledningen till att den möjlighet, som gällande lagstiftning lämnar öppen att i speciella fall utöka tiden med ytterligare två dagar, icke inom sådana landsting i större utsträckning begagnats har uppgivits vara, att § 18 landstingsförordningen synts såsom förutsättning för dylik utökning kräva, att något speciellt ärende fordrat längre överläggning, och att nämnda stadgande sålunda icke uppfattats såsom tillämpligt för det fall, att landstingets arbetsbörda i allmänhet varit så stor, att en förlängning av tiden därav kunnat påkallas. Ehuru en dylik tolkning av detta stadgande icke kan vara riktig, har utskottet i allt fall funnit de av departementschefen anförda omständigheterna kunna motivera att i samband med den ändring i landstingsförordningen, som i annat avseende nu föreslås i den kungl. propositionen, jämväl företaga en ändring uti bestämmelserna rörande tiden för landstings sammanvaro.

I likhet med departementschefen finner utskottet det icke vara lämpligt att undanröja dessa olägenheter genom en utökning av den i första hand såsom normal mötestid stadgade tiden av sex helgfria dagar. Däremot synes på sätt Kungl. Maj:t föreslagit en sådan ändring böra vidtagas, att möjlighet till förlängning med större tydlighet än nu medgives för det — vanligast förekommande — fallet, att landstingets arbetsbörda i allmänhet är för stor för att medhinnas på sex dagar. Begagnandet av denna möjlighet synes, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, böra underlättas genom stadgande om två tredjedelars majoritet (i stället för, som nu, tre fjärdedelars) för sådant beslut. På samma gång som härav påkallade ändringar vidtagas i §§ 18 och 40 landstingsförordningen torde det även, med hänsyn tagen till landstingens alltjämt växande arbetsbörda och till angelägenheten av att de ärenden, som där förekomma

Utskottets
yttrande.

till behandling, erhålla en möjligast sorgfällig prövning, vara lämpligt att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, öka den tid, med vilken landstingens möten få förlängas, från två till fyra dagar. Utskottet har således i denna del funnit sig böra i oförändrad form tillstyrka, vad Kungl. Maj:t föreslagit.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

1:o) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 277 icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte i anledning av nämnda proposition för sin del antaga följande

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, 2, 3 och 4, § 18 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 2 mom. 1, 2, 3 och 4, § 18 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

1. För val av landstingsmän indelas länet i valkretsar särskilt för landsbygden och särskilt för städerna.

För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje fullt tal av 4,000.

2. Domsaga med en folkmängd av 24,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst tre, högst *sex* landstingsmän; att området för varje valkrets skall

2. Domsaga med en folkmängd av 32,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst tre, högst *åtta* landstingsmän; att området för varje valkrets skal

Kungl. Maj:ts förslag:

kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tingslag eller härad, verkställes, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000, då synnerliga skäl därtill äro.

Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets.

Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 24,000, utgör en valkrets; dock att, där folkmängden överstiger 20,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, domsagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolande vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.

Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.

3. Stad, vars folkmängd utgör minst 8,000, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än 8,000 skall förenas med annan eller andra sådana städer till en valkrets med minst 8,000, högst 16,000 invånare. Kan förening ej sålunda ske, eller skulle den medföra synnerlig olägenhet, må stad eller städer bilda en valkrets, ändå att folkmängden däri ej uppgår till 8,000.

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom

Utskottets förslag:

kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tingslag eller härad, verkställes, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000, då synnerliga skäl därtill äro.

Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets.

Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 32,000, utgör en valkrets; dock att, där folkmängden överstiger 20,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, domsagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolande vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.

Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom

Kungl. Maj:ts förslag:

ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i övrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än tre eller högre än *sex*.

Utskottets förslag:

ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i övrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än tre eller högre än *åtta*.

§ 18.

Landstingets lagtima möte kan fortfara sex helgfria dagar. Skulle likväl de i stadgad ordning till behandling upptagna ärenden vara av den mängd och omfattning, att behandlingen av desamma icke hinner avslutas inom denna tid, må landstinget kunna förlänga tiden för sin sammanvaro med ytterligare högst fyra helgfria dagar.

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat:

a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 24,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 8,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot i landstinget taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;

c) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;

a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 32,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 8,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;

- d) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;
- e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;
- f) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;
- g) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet;
- h) förlängning av landstings lagtima möte utöver sex helgfria dagar; och
- i) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.

Denna lag skall, såvitt angår frågan om förlängning av landstings lagtima möte utöver sex helgfria dagar, gälla från och med den 1 september 1918. Bestämmelserna i lagen i övrigt träda i kraft den 1 januari 1922; skolande indelning i valkretsar och fastställande av antalet landstingsmän för de särskilda valkretsarna år 1921 ske med tillämpning av dessa bestämmelser.

Denna lag skall, såvitt angår frågan om förlängning av landstings lagtima möte utöver sex helgfria dagar, gälla från och med den 1 september 1918. Bestämmelserna i lagen i övrigt träda i kraft den 1 juli 1922; skolande indelning i valkretsar och fastställande av antalet landstingsmän för de särskilda valkretsarna *för val som äga rum efter sistnämnda dag*, år 1921 ske med tillämpning av dessa bestämmelser.

2:o) att herrar Ericsons i Funäsdalen och Johanssons i Sollefteå förevarande motion, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan hemställt, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 juni 1918.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Reservationer

dels av herrar Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Mentzer, greve Alexander Hamilton, Boberg och Hildebrand, vilka anfört:

»Såsom i den kungl. propositionen framhålles, kan det icke sägas, att något särskilt behov av omreglering av den nuvarande proportionen mellan landsbygds- och stadsrepresentation i landstingen hittills framträtt. Det har tvärtom gjorts gällande, att de motsättningar, som tidigare måhända kunnat förefinnas mellan landsbygds- och stadsintressen, alltmer utjämnats, och att landsbygdens representanter i samtliga landsting alljämt befinna sig i betydande majoritet. Något tillbakasettande av landsbygdsintressen lärer sålunda icke vara att befara. Å andra sidan ådagalägga vissa siffror, som föreligga rörande landstingsskattens fördelning på landsbygd och städer, att av denna skatt proportionsvis mindre belopp erlägges av landsbygden och proportionsvis större belopp av städerna än som motsvarar dessa gruppers nuvarande antal representanter i landstinget. Siffrorna ställa sig nämligen inom de landstingsområden, från vilka vi haft tillfälle att erhålla sådana, på följande sätt:

Landstingsskattens fördelning på landsbygd och städer enligt år 1916 fastställda landstingsstater samt antalet åren 1914 och 1916 valda landstingsmän inom vissa län.

Landstingsområde.	Skatt från landsbygd		Represen- tanter från landsbygd		Skatt från städer.		Represen- tanter från städer	
	kronor	% av om- rådets	antal	% av om- rådets	kronor	% av om- rådets	antal	% av om- rådets
Stockholms län	434,454	77.9	44	81.5	123,180	22.1	10	18.5
Uppsala "	197,415	56.1	22	64.7	154,408	43.9	12	35.3
Jönköpings "	327,204	49.7	37	67.3	330,936	50.3	18	32.7
Kronobergs "	324,810	80.0	33	91.7	81,375	20.0	3	8.3
Blekinge "	166,754	36.5	25	59.5	290,433	63.5	17	40.5
Kristianstads "	423,372	67.4	48	85.7	205,229	32.6	8	14.3
Hallands "	263,160	40.2	26	66.7	389,861	59.8	13	33.3
Älvsborgs "	549,330	50.9	58	78.4	530,790	49.1	16	21.6
Skaraborgs "	342,130	53.9	47	74.6	292,086	46.1	16	25.4
Värmlands "	584,506	65.4	53	79.1	309,491	34.6	14	20.9
Örebro "	340,592	59.5	38	71.7	231,889	40.5	15	28.3
Västmanlands "	340,549	60.7	29	64.4	220,551	39.3	16	35.6
Kopparbergs "	828,919	83.6	49	87.5	162,032	16.4	7	12.5

Dessa siffror ådagalägga, att i intet av de anförda länen städernas representantantal uppgår till samma procent av hela områdets representantantal, som deras andel av skatten utgör i procent av hela skattebördan, och att i vissa län deras andel i skatten till och med uppgår till inemot halva skatten eller därutöver, medan representantsiffran stannar betydligt under hälften. Under sådana förhållanden synes den nu föreslagna in-skränkningen i städernas representantantal icke vara särskilt trängande.

Detsamma gäller även den föreslagna förändringen av utsträckning av tiden för lagtima landstings sammanvaro. En över landstingens sammanträden uppgjord tabell visar följande resultat:

Landsting.	Antal dagar.				
	1913	1914	1915	1916	1917
Stockholms läns	4	4	4	4	4
Uppsala »	4	3	3	4	4
Södermanlands »	3	3	3	3	3
Östergötlands »	5	4	4	4	5
Jönköpings »	4	4	5	5	4
Kronobergs »	4	4	4	4	4
Kalmar läns norra	4	3	3	4	4
Kalmar » södra	4	4	4	4	4
Gottlands läns	3	3	3	3	3
Blekinge läns	4	4	4	4	4
Kristianstads »	4	4	4	4	4
Malmöhus »	3	3	3	3	3
Hallands »	4	4	5	5	4
Göteborgs och Bohus läns	5	4	5	5	5
Älvsborgs läns	5	4	4	4	4
Skaraborgs »	3	3	4	4	4
Värmlands »	4	4	4	4	4
Örebro »	4	4	4	4	4
Västmanlands »	4	4	4	4	4
Kopparbergs »	5	5	5	5	4
Gävleborgs »	5	4	4	4	4
Västernorrlands »	5	4	6	6	6
Jämtlands »	6	5	6	5	6
Västerbottens »	6	6	6	6	6
Norrbottens »	6	6	6	6	6

Därav framgår, att det stora flertalet landsting icke tagit i anspråk ens den ordinarie tiden av sex dagar, och att i intet fall man funnit sig föranlåten att begära den utsträckning därutöver, som redan nuvarande författningsbestämmelser möjliggöra. Under sådana förhållanden synes någon ändring av nuvarande bestämmelser icke för närvarande vara av behovet påkallad.

Däremot hava, såsom i herr Clasons m. fl. motion nr 171 framhålles, och även annorledes är bekant, beträffande landstingens organisation och arbetssätt framkommit andra yrkanden, som synts oss vara av större vikt än de nu berörda. Det har under sådana förhållanden synts oss lämpligt att i främsta rummet sådana mera betydande spörsmål toges under omprövning och vi hava därför inom utskottet yrkat, att utskottet ville föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig utredning angående de förändrade bestämmelser rörande landstingens organisation och arbetssätt, som kunna finnas vara av behovet påkallade på grund av såväl erfarenheter från deras hittillsvarande verksamhet som framställda förslag om utvidgning av deras verksamhetsområde»;

dels av herr *Räf*;

dels vid § 18 av herr *Sterne*, som yrkat följande lydelse:

Landstingets lagtima möte kan fortfara sex helgfria dagar. Skulle likväl de i stadgad ordning till behandling upptagna ärendena vara av den mängd och omfattning, att behandlingen av desamma icke hinner avslutas inom denna tid, må landstinget kunna besluta om erforderlig förlängning av tiden för sin sammanvaro.